

DOI 10.52260/2304-7216.2025.1(58).41

ӨОЖ 330.33.015

FTAMP 06.56.21

Б.Д. Смаилова, магистрант¹М.А. Алтынбеков, PhD, қауымд. профессор¹М.Я. Имрамзиева, PhD, қауымд. профессор²Н.Т. Бектемирова, э.ғ.м., аға оқытушы³Esil University, Астана қ., Қазақстан¹Каспий қоғамдық университеті, Алматы қ., Қазақстан²

Еуразиялық Технологиялық Университет,

Алматы қ., Қазақстан³

* - негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e-mail: bopezan19@gmail.com

ШАҒЫН КӘСІПОРЫННЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТТАРЫНЫҢ ТӘЖІРИБЕЛІК АСПЕКТІЛЕРІ

Ұйымның қаржылық әлеуетін оның ішкі, пайдаланылмаған мүмкіндіктерінің бірі ретінде қарастыруға болады. Қаржы қорлары – бұл кәсіпорында қаржы жүйесі арқылы қалыптасып, оның тұрақты дамуы мен тиімділігін қамтамасыз ететін маңызды ресурстардың бірі.

Бұл зерттеу кәсіпорынның тиімділік деңгейін айқындайтын қаржылық көрсеткіштердің экономикалық қызметтегі орнын анықтау мақсатында арнайы әдебиеттер мен ғылыми жарияланымдарға шолу жасау арқылы жүзеге асырылады.

Компанияның қаржылық тұрақтылығы оның қаржылық ағымдарының тұрақтылығымен және белгілі бір уақыт кезеңінде кәсіпорынды тиімді қолдау үшін, сондай-ақ өнімдер мен қызметтерді өндіруге қажетті шығындар мен несиелерді өтеу үшін жеткілікті қаржылық ресурстардың болуының көрсеткіші болып табылады. Қаржылық тұрақтылық компанияның қаржылық капиталының жағдайын бағалауда маңызды көрсеткіш болып табылады. Сонымен қатар, компанияның тиімді қызметі мен төлем қабілеттілігі де оның жалпы қаржылық тұрақтылығын айқындайтын негізгі факторлар қатарына жатады.

Аталған процессті зерттеу барысында әртүрлі әдістер қолданылды. Оның ішінде қаржылық әлеуетті бағалау әдістері, сонымен қатар қаржылық көрсеткіштер мен олардың өзгеру динамикасын талдау тәсілдері қолданылды. Қаржылық бағалауда дәстүрлі және математикалық әдістер, мысалы, салыстыру, кластерлеу, сондай-ақ абсолютті, орташа және салыстырмалы көрсеткіштерді қолдану әдістері пайдаланылады. Сонымен қатар, аналитикалық кестелер негізінде қаржылық көрсеткіштерді жинақтап, кластерлеу арқылы компанияның қаржылық жағдайына кешенді баға берілді.

Зерттеу нәтижелері компанияның қаржылық жағдайын бағалауға арналған көмекші құрал ретінде бизнес өкілдері мен талдаушыларға ұсынылады. Бұл нәтижелер бәсекеге қабілеттілікті арттыруға және мақсатты салалық позицияларға жетуге бағытталған тиімді басқарушылық шешімдер қабылдауға ықпал етеді.

Кілт сөздер: әдіс, талдау, бағалау тәсілдері, қаржы, қаржылық қуат, ұйым, кәсіпорын, басқарушылық шешімдер, тиімділік, қаржылық тұрақтылық, қаржылық индикаторлар.

Ключевые слова: метод, анализ, методы оценки, финансы, финансовый потенциал, организация, предприятие, управленческие решения, эффективность, финансовая стабильность, финансовые показатели.

Keywords: method, analysis, evaluation methods, finance, financial potential, organization, enterprise, management decisions, efficiency, financial stability, financial indicators.

Кіріспе. Қазіргі таңда Қазақстанда өзекті мәселелердің бірі – шағын кәсіпкерлікті дамыту. Бұл сала әлеуметтік-экономикалық проблемаларды шешуге бағытталған даму бағдарламалары аясында маңызды рөл атқарады. Шағын кәсіпкерлік әлемнің көптеген елдерінің экономикалық жүйесінде болашағы зор және маңызы айтарлықтай сала ретінде танылып отыр.

Қазақстанның нақты секторы мен сауда кәсіпорындары ел экономикасының дамуына, жалпы ішкі өнімнің, ұлттық табыстың және жұмыспен қамту деңгейінің өсуіне тікелей ықпал етеді. Соңғы жылдары мемлекет шағын кәсіпкерлікті қолдауға ерекше назар аудара бастады. Бұл кәсіпкерлік түрі әлеуметтік мәселелерді шешуде маңызды рөл ойнайды.

Елбасының жолдауларында атап көрсетілгендей, тәуелсіздік жылдарында жүзеге асырылған реформалардың басым бөлігі әлеуметтік проблемаларды шешуге бағытталған. Қазіргі жаһандық экономикалық дағдарыс жағдайында Қазақстанның экономикалық тұрақтылығын шағын

кәсіпкерлікті қолдау арқылы қамтамасыз ету мүмкіндігі мемлекеттік деңгейде айқындалды. Бұл мақсат елдің стратегиялық даму жоспарларына сәйкес жүзеге асырылуда.

Шағын кәсіпкерліктің дамуы үшін маңызды алғышарттардың бірі – кәсіпорындарда бухгалтерлік есептің дұрыс және нақты ұйымдастырылуы. Шағын кәсіпорындар мен сауда фирмаларының бухгалтерлік есеп жүйесін халықаралық қаржылық есеп стандарттарына сай жүргізу арқылы еліміздегі бірқатар экономикалық түйткілдерді шешуге, экономиканы тұрақтандыруға және дағдарыстан шығуға мүмкіндік пайда болады. Бұл өз кезегінде ұлттық экономиканың өсуіне оң ықпалын тигізеді.

Осыған байланысты шағын кәсіпорындардың дамуы мемлекеттің, сондай-ақ экономикалық агенттердің шаруашылық өмірі үшін тиімді және маңызды фактор болып табылады.

Қазіргі таңда шағын кәсіпорындарда бухгалтерлік есепті тиімді ұйымдастырудың нақты жолдары қалыптаса бастағаны байқалады. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасында табыс табу мақсатында қызметін жүзеге асыратын шағын кәсіпорындар үшін бухгалтерлік есеп жүргізуге арналған нормативтік негіздер қабылданды.

Осы мақсатта Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі №1 және №2 "Қаржылық есептіліктің ұлттық стандарттарын" бекітті. Бұл стандарттар шағын кәсіпорындардың бухгалтерлік есеп жүйесін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (IFRS) сәйкестендіруге бағытталған және оларды қиындықсыз қабылдауға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда шағын кәсіпорындарда бухгалтерлік есепті дұрыс әрі нақты жүргізу үшін, ең алдымен, есеп саясатын құру қажет. Алайда, көптеген кәсіпорындарда есеп саясаты қажетті нормативтік талаптарға сай әзірленбеген немесе мүлде жоқ. Бұл есептің сапасын төмендетіп, қаржылық есептілік пен салық салу үдерістерінде елеулі қиындықтар туғызады.

Сонымен қатар, шағын кәсіпорындар үшін маңызды мәселелердің бірі – салық есебінің дұрыс ұйымдастырылмауы. Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі 2012 жылы қабылдаған Салық кодексіне сәйкес, шағын кәсіпорындар салық саясатын әзірлеуге міндетті. Алайда, бұл талаптар кәсіпорындарда бухгалтерлік мамандардың жеткілікті біліктілікке ие болмауына байланысты дұрыс орындалмай келеді.

Шағын кәсіпорындар Қазақстан Республикасы экономикасының дамушы және әлеуетті секторы болып табылады. Бүгінгі таңда мемлекет тарапынан шағын бизнесті дамытуға бағытталған жаңа бастамалар мен қолдау шаралары жүзеге асырылуда. Бұл бизнестің тиімді жұмыс істеуі үшін конструктивті бизнес-идеялардың болуы, кәсіби басқару жүйесі және жеткілікті қаржыландыру маңызды шарттар ретінде қарастырылады.

Алайда, көптеген кәсіпкерлер өз бизнесін бастау үшін қажетті бастапқы капиталдың тапшылығына тап болып отыр. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, мұндай мәселелерді шешудің түрлі жолдары бар. Осы тұрғыда, инвестициялық қорлар, банктер және мемлекет тарапынан қаржылық қолдау көрсету – өзекті шешімдердің бірі болып табылады. Мемлекет пен жекелеген инвесторлардың ынтымақтастығы арқылы жаңа кәсіпкерлік жобаларды қаржыландыру нәтижесінде, бір жағынан инвесторлар үшін жоғары табыс табу мүмкіндігі ашылса, екінші жағынан мемлекет үшін жұмыссыздықты төмендету және әлеуметтік маңызы бар жобаларды қолдау мүмкіндігі туады.

Бұл тұрғыда, халық шаруашылығының әртүрлі салаларындағы шағын кәсіпорындардың мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз етудегі маңызы ерекше.

Мақаланың мақсаты. Зерттеудің негізгі мақсаты – кәсіпорындарда бухгалтерлік есепті Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес ұйымдастыру мәселелерін қарастыру және осы стандарттарды тиімді қолдану жолдарын анықтау болып табылады.

Зерттеу барысында шағын бизнес субъектілерінің есебін ХҚЕС талаптарына сай жүргізу мәселелеріне арналған отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектері талданды. Сонымен қатар зерттеудің нормативтік-құқықтық базасы ретінде Қазақстан Республикасының заңдары, салық және несиелеу саласындағы нормативтік актілер, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі бекіткен ережелер мен нұсқаулықтар пайдаланылды.

Зерттеу әдістері. Зерттеудің объектісі – Қазақстандағы шағын бизнес субъектілерінің бухгалтерлік есебін Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ХҚЕС) сай жүргізу процесі.

Әдебиеттерге шолу. Қазіргі жағдайда Басқару есебі мен ішкі бақылау басқарудың барлық деңгейлерінде болатын негіз сипатына ие болады. Басқарушылық жүйеде есеп, бақылау, талдау, жоспарлау және реттеу қызметтері ұйымдастырылған. Осылайша, басқару есебі мен бақылау

жоғарыда аталған барлық басқарушылық қызметтерді іске асыруда маңызды құрал ретінде қызмет атқарады. Басқарушылық есеп пен бақылаудың рөлін зерттеу осы ұғымдардың экономикалық мәнін анықтаудан басталуы керек.

Дрынова И.А. еңбектерінде кәсіпорынның қаржылық жағдайын бағалаудың әдістері мен тәсілдері кеңінен қарастырылады. Бұл тақырып бойынша бірнеше маңызды тұжырымдамалар мен әдістерді атауға болады. Бұл әдістер кәсіпорынның қаржылық жағдайын жан-жақты талдауға мүмкіндік береді, оның қаржылық әлеуетін толық түсінуге және болашақтағы дамуын болжауға көмектеседі. [1].

Зыкина О.М. мен Костромин В.Е. еңбектерінде сақтандыру компанияларының қаржылық жағдайы мен тиімділігін бағалаудың әдістері мен тәсілдері талқыланады. Компанияның қаржылық әлеуетін бағалау экономикалық талдау мен стратегиялық басқару үшін маңызды болып табылады. [2].

И.А. Бондиннің зерттеулерінде ұйымдардың қаржылық жағдайын талдау, бағалау әдістері және қаржылық жағдайды жақсартудың тәсілдері қарастырылған. Автор ұйымның қаржылық әлеуетін кешенді бағалау және оны тиімді басқару принциптерін ұсынады. [6].

А.А. Немчиновтың зерттеулерінде сауда кәсіпорындарының қаржылық жағдайын талдау және бағалау үшін пайдаланылатын әдістер мен тәсілдер жан-жақты қарастырылған. Оның пікірі бойынша сауда кәсіпорынының қаржылық әлеуетін бағалау – бұл кәсіпорынның табыстылығын, өтімділігін, қаржылық тұрақтылығын, инвестициялық мүмкіндіктерін және даму әлеуетін анықтауға бағытталған күрделі процесс. [7].

Негізгі бөлім. Шағын бизнес субъектілерін дамыту және олардың бухгалтерлік есебін дұрыс ұйымдастыру мәселелерін зерттеу барысында Батыс елдері ғалымдарының, сондай-ақ отандық зерттеушілердің еңбектері кеңінен пайдаланылды. Атап айтқанда, Алиев М.К., Айтжанова Ж.Н., Миржақыпова С.Т., Түлешова Г.К. сынды ғалымдардың ғылыми еңбектері осы бағытта әдістемелік негіз ретінде қолданылды.

Алайда, отандық және шетелдік зерттеушілердің еңбектерінде шағын бизнес субъектілеріндегі бухгалтерлік есепті Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ХҚЕС) бейімдеу мәселесі әлі де жеткілікті деңгейде кешенді зерттелмеген. Осыған орай, аталған зерттеудің басты мақсаты – Қазақстандағы шағын және орта бизнес құрылымдарында бухгалтерлік есепті ХҚЕС талаптарына сай ұйымдастыру жолдарын зерделеу, сондай-ақ экономикалық субъектілердің қаржылық-шаруашылық қызметін толық әрі сапалы сипаттайтын есептік ақпаратты қалыптастыруға бағытталған оңтайландырылған есеп жүйесінің моделін ұсыну болып табылады.

Зерттеу мақсатына жету үшін төмендегідей ғылыми міндеттер алға қойылады:

- бухгалтерлік есеп тұрғысынан шағын кәсіпорын ұғымының мазмұнын нақтылау;
- шағын бизнес субъектілері үшін бухгалтерлік есептің жеңілдетілген жүйесінің құрылымдық-логикалық үлгісін жасау;
- жеңілдетілген есеп жүйесінде есеп саясатын қалыптастырудың негізгі қағидаларын және оны жүзеге асыру кезеңдерін теориялық тұрғыда негіздеу;
- салалық ерекшеліктерді ескере отырып, шағын кәсіпорындардың әртүрлі түрлеріне арналған бейімделген есеп нұсқаларын ұсыну;
- бухгалтерлік есеп жүйесінің құрамдас элементтері мен олардың өзара байланысын ғылыми тұрғыда ашып көрсету;
- шағын кәсіпорындарда бухгалтерлік есепті ХҚЕС талаптарына сәйкес жүргізу мәселелерін жан-жақты және кешенді түрде қарастыру.

Қазіргі жағдайда бухгалтерлік есеп жүйесі – оның мақсаттары мен қолданылу салаларына қарай (қаржылық, салықтық, басқарушылық есеп) көптірлілікпен сипатталады. Бұл бухгалтер алдында бірнеше түрлі есеп саясатын қалыптастыру міндетін тудырады. Осыған орай басқарушылық есепті ұйымдастыру әдістері мен тәсілдері де әртүрлі көзқарастар мен ғылыми ұстанымдарға негізделеді. Зерттеу барысында түрлі авторлардың басқарушылық есеп жүйесін құруға байланысты көзқарастары салыстырмалы түрде талданып, әдістемелік тәсілдері жүйеленді (кесте 1).

1 – кесте.

Қаржылық көрсеткіштер бойынша компанияның қаржылық әлеуетін бағалау

№	Коэффициенттер	Қаржылық әлеуеттің жоғары деңгейі	Қаржылық әлеуеттің орташа деңгейі	Қаржылық әлеуеттің төмен деңгейі
1.	Ағымдағы өтімділік коэффициенті	> 2,1	1,3-2,1	< 1,20
2.	Тез (жылдам) өтімділік коэффициенті	0,81-0,73	0,72-0,42	< 0,42
3.	Абсолютті өтімділік коэффициенті	> 0,21	0,12-0,21	< 0,13
4.	Тәуелсіздік коэффициенті	0,72-0,51	0,31-0,52	<0,32
5.	Инвестицияларды жабу коэффициенті	>0,72	0,32-0,71	<0,32
6.	Дебиторлық және кредиторлық қарыздардың арақатынасы коэффициенті	>0,81	0,43-0,82	<0,43
7.	Активтердің рентабельділігі	>0,12	0,04-0,12	<0,042
8.	Сатудың рентабельділігі	0,32-0,23	0,04-0,23	<0,042

*авторлармен құрастырылған

Кесте арқылы әр компания үшін әрбір көрсеткіш бойынша қаржылық әлеуеттің деңгейін анықтаймыз.

2 – кесте.

2021 жылғы деректерге негізделген қаржылық көрсеткіштерді саралай отырып, үш компания – Баян Сұлу, АҚМЗ және Kcell арасындағы қаржылық жағдайдың деңгейін салыстырып талдау

№	Коэффициенттер	Баян Сұлу	АҚМЗ	Kcell
1	Ағымдағы өтімділік коэффициенті	1,72	1,05	0,72
2	Тез (жылдам) өтімділік коэффициенті	1,20	0,35	0,41
3	Абсолютті өтімділік коэффициенті	3,11	0,35	0,72
4	Тәуелсіздік коэффициенті	0,21	0,22	0,51
5	Қаржы левереджінің коэффициенті	0,25	0,68	0,051
6	Активтердің рентабельділігі	0,16	0,95	0,22
7	Сатудың рентабельділігі	0,16	4,02	0,016
8	Қаржылық әлеуеттің жиынтық рейтингтік бағасы бойынша	0,9	1,08	0,54

*авторлармен құрастырылған

Жоғарыда жүргізілген талдау нәтижесінде, АҚМЗ компаниясының қаржылық әлеуеті ең жоғары деңгейде екені анықталды. Ол негізгі көрсеткіштердің басым бөлігінде жетекші позицияда. Баян Сұлу орташа деңгейдегі қаржылық тұрақтылықты сақтап отыр, ал Kcell кейбір көрсеткіштер бойынша әлсіз көрініс беріп, қаржылық мүмкіндіктерінің шектеулі екенін байқатады.

Қорғауға шығарылған негізгі ережелер.

1. Шағын кәсіпкерлікті өркендету – ел экономикасының негізгі басым бағыттарының бірі болып саналады. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – шағын бизнесті дамыту мәселесін шешу. Бұл сала әлеуметтік-экономикалық даму стратегияларын іске асыруда маңызды құрал ретінде қарастырылады. Шағын кәсіпкерлік –

нарықтық экономиканың бөлінбес құрамдас бөлігі және ол елдің жан-жақты өркендеуіне, экономикалық өсімнің қарқынына, жалпы ішкі өнімнің құрылымы мен сапасына тікелей әсер етеді.

Шағын кәсіпорын ұғымын нақтылап, оның мәнін ашу маңызды. Шағын кәсіпорын – табыс табуды көздейтін, тіркелген мүлктік кешенге негізделген, жеке меншік нысанында жұмыс істейтін, өзін-өзі басқаратын экономикалық құрылым. Мұндай субъектілер бухгалтерлік есептің оңтайландырылған жүйесі арқылы ақпаратпен қамтамасыз етіледі. Сонымен қатар, олар активтердің баланстық құны, өнім өткізуден түскен табыс көлемі, қызметкерлердің орташа саны және құрылтайшылар саны бойынша белгіленген шектеулермен ерекшеленеді.

Шағын кәсіпорындар үшін бухгалтерлік есептің жеңілдетілген жүйесінің рөлі. Мұндай жүйе шағын кәсіпорындарды Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына біртіндеп бейімдеуге жағдай жасайды. Ол қаржылық есептіліктің қарапайым әрі түсінікті құрылымын ұсыну арқылы кәсіпорындардың ішкі басқару процесін оңтайландырады, сондай-ақ сыртқы пайдаланушылар үшін де ашық әрі сапалы ақпарат ұсынуға мүмкіндік береді.

2. Шағын кәсіпорындарда бухгалтерлік есептің жеңілдетілген жүйесі олардың қызмет түріне және ұйымдастырушылық-құқықтық нысанына байланысты икемделеді және жүйе ішіндегі ақпараттық бірлік ретінде қаржылық әрі салықтық есептің интеграцияланған нұсқасы ретінде қарастырылады. Бұл жүйенің басты мақсаты — шағын кәсіпорындардың қаржылық-шаруашылық қызметі туралы сапалы есептік ақпаратты қалыптастыру және ұсыну болып табылады. Мұндай ақпарат екі өзара байланысты кезеңнің негізінде құрылады: жоспарлау (есеп саясатын қалыптастыру) және тәжірибелік жүзеге асыру (есептік ақпараттың өмірлік циклі).

Жеңілдетілген жүйенің сапалық сипаттамаларына сәйкес, оның құрылымдық элементтері ретінде отандық зерттеушілер ұсынған есеп жүйесінің төрт негізгі компоненті анықталады: әдістеме, әдіс, ұйымдастыру және технология. Бұл элементтер жүйенің реттелу деңгейін және оның есептік ақпаратпен қамтамасыз ету сапасын айқындайды.

Сонымен қатар, шағын кәсіпорындардың есептік ақпараттарының өмірлік циклі бухгалтерлік есептің жеңілдетілген жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылып, оның әр кезеңі жүйенің тиімділігіне тікелей әсер ететіні дәлелденді және ғылыми негізде қарастырылды.

3. Қазіргі нарықтық экономика жағдайында шағын кәсіпорындар үшін есеп саясатын дұрыс қалыптастыру аса маңызды мәнге ие. Есеп саясаты – басқарушылық шешімдер қабылдау, кәсіпорынның нарықтағы орнын айқындау және оның даму стратегиясын анықтауда негіз болатын маңызды құрал болып табылады.

Есеп саясатына негізделген ережелер мен тұжырымдамаларға сүйене отырып қалыптастырылған қаржылық есеп беру деректері кәсіпорынның мүлктік және қаржылық ахуалын бағалауға негіз болады, төлем қабілеттілігі, шаруашылық қызметінің негізгі қағидаттары мен даму үрдістері анықталады. Бұл көрсеткіштер кәсіпорынның ішкі ресурстарын тиімді басқаруға және оның қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, заңды тұлға ретінде тіркелген кәсіпорын өзінің құрамындағы филиалдар, өкілдіктер, бөлімдер және дербес балансқа ие басқа да құрылымдық бөлімшелердің өндірістік және шаруашылық қызметін ескере отырып, мүліктердің және олардың қалыптасу көздерінің құрылымын сипаттайтын қаржылық есептілікті есеп саясатының талаптарына сәйкес қалыптастырады.

4. Шағын кәсіпорындардың қызмет ету салаларының әртүрлілігі есеп саясатын қалыптастыру кезінде бухгалтерлік есеп үлгілерін жетілдіру қажеттілігін алға тартады. Осыған байланысты жүргізілген диссертациялық жұмыста түрлі типтегі шағын кәсіпорындарға арналған бухгалтерлік есептің құрылымы мен нысандарына қатысты ғылыми тұрғыда негізделген ұсыныстар берілген.

Зерттеу аясында шағын кәсіпорындардың екі негізгі санаты – жеке кәсіпкерлер және заңды тұлға мәртебесіне ие шағын кәсіпорындар – бөлек қарастырылып, олардың әрқайсысына тән есеп жүйесінің ерекшеліктері мен құрылымдық элементтері талданды. Бұл элементтер жеңілдетілген бухгалтерлік есеп жүйесінің сапалық сипаттамаларын анықтап, есеп саясатының нақты, тиімді құрылуын қамтамасыз етуге бағытталған.

5. Шағын кәсіпорындарда қаржылық есептілік пен бухгалтерлік есеп жүйесінің одан әрі дамуы Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ХКЕС) сәйкес жүргізілуде. Бұл даму процесі есептік ақпараттардың салыстырмалылығы, шынайылығы және сапасын арттыруға бағытталған.

Қазіргі кезеңде шағын кәсіпкерлік субъектілерінің саласында бухгалтерлік есепті тәжірибелік қызметте қолдану мен оны өндеудің концептуалдық негіздерін жетілдіру – өзекті ғылыми-

тәжірибелік мәселе ретінде қарастырылады. Осы саладағы бухгалтерлік есеп жүйесін халықаралық стандарттарға сәйкестендіру, сондай-ақ ХҚЕС негізінде ұйымдастыру бойынша ұсыныстар әзірленді.

Әр санаттағы шағын кәсіпорындарға арналған бухгалтерлік есептің оңтайландырылған жүйесін қалыптастыру бойынша ұсыныстар, пайдаланушыларға тиімді басқарушылық шешімдер қабылдау үшін қажетті сапалы есептік ақпаратты ұсынуға жол ашады.

Зерттеу нәтижелері Қазақстан Республикасындағы шағын кәсіпорындар қызметінде, сондай-ақ қаржы-несие саласындағы институттарда, экономикалық зерттеу орталықтарында, кадрларды қайта даярлау және біліктілікті арттыру бағытында қызмет ететін білім беру мекемелерінің оқу үдерісінде қолдануға болады.

Қорытынды. Зерттеуде кәсіпорындардың қаржылық әлеуетін бағалауға арналған заманауи әдістер қарастырылып, бұл үшін мамандандырылған ғылыми әдебиеттер мен дереккөздерге талдау жасалып, олар жүйелендірілді. Сонымен қатар, жұмыста кәсіпорындардың іскерлік белсенділігі мен негізгі қаржылық көрсеткіштері зерттеліп, олардың жалпы бизнес тиімділігіне тигізетін әсері жан-жақты қарастырылды.

Кәсіпорынның қаржылық жағдайын талдауда оның қаржылық әлеуетін бағалау маңызды кезеңдердің бірі ретінде қарастырылады. Осы зерттеу шеңберінде қаржылық әлеует рейтингтік әдіс арқылы бағаланды. Талдау нәтижелері бойынша қарастырылған бес кәсіпорынның үшеуінің жоғары қаржылық әлеуетке ие екендігі анықталды.

Рейтингтік талдау қаржылық әлеуетті бағалаудың тиімді әрі қолайлы әдісі ретінде қолданылды. Бұл әдіс негізгі қаржылық көрсеткіштерге сүйене отырып, компанияның тұрақтылығы мен даму мүмкіндіктерін анықтауға мүмкіндік береді. Қаржылық көрсеткіштердің сенімділігі мен нақтылығы компанияның болашақ даму стратегиясын жасауға негіз болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Дрынова И.А. Кәсіпорынның қаржылық әлеуетін бағалау әдістері // XXI ғасырдың ғылыми қауымдастығы. VIII Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары бойынша ғылыми еңбектер жинағы (Анапа қаласы, 14 наурыз 2020 ж.). – Анапа: UFO-дағы Nic ESP баспасы. – 2020. – 52 б.
2. Зыкина О.М., Костромин В.Е. Сақтандыру компаниясының қаржылық әлеуетін бағалау («ВСК» САО мысалында) // Қазіргі экономика: өзекті мәселелер, жетістіктер мен инновациялар. – 2020. – Б. 48-51.
3. Гребенникова В.А., Киракосян М.А., Мартиросян А.А. Кәсіпорынның қаржылық әлеуетін бағалау әдістері // Экономиканы қайта құрудың аймақтық мәселелері. – 2019. – №7. – Б. 98-105.
4. Сухова Л.Ф., Крючкова И.В., Боцюн И.Б. Кәсіпорындардың қаржылық әлеуетін талдау және бағалау: инновациялық тәсіл // Белгород ынтымақтастық, экономика және құқық университетінің хабаршысы. – 2018. – №2. – Б. 106–116.
5. Локтионова М.А. Стратегиялық қаржылық менеджмент жүйесіндегі экономикалық қосылған құн негізінде коммерциялық корпоративтік ұйымдардың қаржылық әлеуетін бағалау // Экономика және заң практикасы мәселелері. – 2017. – №5. – Б. 28–34.
6. Бондин И.А. Ұйымның қаржылық әлеуетін талдау және бағалау // қазіргі жағдайдағы бухгалтерлік есеп, аудит және талдаудың өзекті мәселелері. – 2018. – Б. 111–131.
7. Немчинов А.А. Сауда кәсіпорнының қаржылық әлеуетін бағалау // Сібір қаржы мектебі. – 2019. – №1. – Б. 93–96.
8. Коломийцева А.Р. Корпоративтік бизнестің қаржылық әлеуетін бағалау («Дорспецстрой» ААҚ және «ДСУ-7» ААҚ мысалында) // Ғылым санмен. – 2018. – № 2. – Б. 18–24.

REFERENCES

1. Drynova I. Kasiporynnyn karzhylyk aleuetin bagalau adisteri // XXI gasyrdyn gylym kauymdastygy. VIII Halykaralyk gylym-practicaly conference materialdary boyynsha gylym yenbeker zhinagi [Methods for assessing the financial potential of an enterprise // Scientific Association of the XXI Century. Collection of scientific papers on the materials of the VIII International Scientific and Practical

Conference] (Anapa kalasy, 14 Nauryz 2020). – Anapa: UFO-dagy Nic ESP baspasy. – 2020. – 52 b. [in Kazakh].

2. Zykina O., Kostromin V. Saktandyru kompaniyasyn karzhylyk aleuetin bagalau («VSK» SAO mysalynda) // Kazirgi ekonomika: ozekti maseleler, zhetikter men innovatıyalar [Assessment of the financial potential of an insurance company (on the example of SAO "VSK") // Modern economy: current issues, achievements and innovations]. – 2020. – B. 48–51 [in Kazakh].

3. Grebennikova V., Kirakosyan M., Martirosyan A. Kasiporynnyn karzhylyk aleuetin bagalau adisteri // Ekonomikany kaita kurudyn aimaktyk maseleri [Methods of assessing the financial potential of an enterprise // Regional problems of economic restructuring]. – 2019. – №7. – B. 98–105 [in Kazakh].

4. Sukhova L., Kryuchkova I., Botsyun I. Kasiporyndardyn karzhylyk aleuetin taldaı zhane bagalau: innovatıyalyk tasıl // Belgorod yntymaktastyk, economics zhane kuckyk universitetin khabarshysy [Analysis and assessment of the financial potential of enterprises: an innovative approach // Bulletin of the Belgorod University of Cooperation, Economics and Law]. – 2018. – № 2. – B. 106–116 [in Kazakh].

5. Loktionova M. Strategıyalyk karzhylyk management zhuyesindegi ekonomikalyk kosylgan kun negizinde kommerıyalyk korporatik uyymdardyn karzhylyk aleuetin bagalau // Economics zhane zan praktikasy maseleri [Assessment of the financial potential of commercial corporate organizations based on economic added value in the strategic financial management system // Problems of Economics and Legal Practice]. – 2017. – № 5. – B. 28–34 [in Kazakh].

6. Bondin I. Uyymnyn karzhylyk aleuetin taldaı zhane bagalau // kazirgi zhagdaydagı bookkeeping esep, audit zhane taldaudyn ozekti maseleri [Analysis and assessment of the financial potential of the organization // current issues of accounting, auditing and analysis in the current situation]. – 2018. – B. 111–131 [in Kazakh].

7. Nemchinov A. Sauda kasipornyn karzhylyk aleuetin bagalau // Sibir karzy mektebi [Assessment of the financial potential of a trading enterprise // Siberian School of Finance]. – 2019. – № 1. – B. 93–96 [in Kazakh].

8. Kolomiytseva A. Korporatik biznestin karzhylyk aleuetin bagalau («Dorspetsstroy» AAK zhane «DSU-7» AAK mysalynda) // Gylym sanmen [Assessment of the financial potential of corporate business (on the example of Dorspetsstroy OJSC and DSU-7 OJSC) // Science in numbers]. – 2018. – №2. – B. 18–24 [in Kazakh].

Алтынбеков М.А., Смаилова Б.Д., Имрамзиева М.Я., Бектемирова Н.Т.

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОГО УЧЕТА В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ УЧЕТА КОМПАНИИ

Аннотация

Под стандартизацией учетных процедур понимается разработка унифицированного набора стандартов, применимых в любой стране, в результате чего отпадает необходимость создания национальных стандартов. Концептуальные основы бухгалтерского учета в рыночной экономике Казахстана сегодня близки требованиям международных стандартов, но на практике все еще остаются факторы, не позволяющие считать бухгалтерский учет в РК полностью удовлетворяющим МСФО.

Определение финансового потенциала предприятия необходимо для определения его финансовой устойчивости и уровня риска других компаний, работающих с ним. В статье показано, что финансовая устойчивость компании равна равновесию финансовых потоков компании. Для определения платежеспособности использовались различные методы. Необходимо определить, насколько своевременно он способен реагировать на изменения во внешней среде и обеспечить достижение высоких финансовых результатов как в текущем периоде, так и в будущем.

В данном исследовании была использована рейтинговая оценка уровня финансового потенциала компании. В результате исследования было установлено, что два из 3 рассматриваемых компаний обладают высоким уровнем финансового потенциала. Полученные выводы представляются бизнесу и аналитикам для оценки финансового состояния компании, способствующего принятию эффективных управленческих решений, направленных на повышение конкурентоспособности и достижение целевых отраслевых позиций.

Altynbekov M., Smailova B., Imramziyeva M., Bektemirova N.

**PRACTICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS IN A
MODERN COMPANY ACCOUNTING SYSTEM**

Annotation

Standardization of accounting procedures refers to the development of a unified set of standards applicable in any country, as a result of which there is no need to create national standards. The conceptual foundations of accounting in the market economy of Kazakhstan today are close to the requirements of international standards, but in practice there are still factors that do not allow accounting in the Republic of Kazakhstan to be considered fully compliant with IFRS.

Determining the financial potential of an enterprise is necessary to determine its financial stability and the level of risk of other companies cooperating with it. The article reflects that the financial stability of the company is equivalent to the balance of the company's financial flows. Various methods were used to determine solvency. It is necessary to determine how timely it can respond to changes in the external environment and ensure the achievement of high financial performance both in the current period and in the future.

In this study, a rating assessment of the level of the financial potential of the company was applied. As a result of the study, it was determined that two of the 3 companies under consideration have a high level of financial potential. The findings are recommended to business and analysts to assess the financial situation of the company, contributing to the adoption of effective management decisions aimed at improving competitiveness and achieving targeted industry positions.

